

भारताचे शुभमंगळ!...पण सावधान

भारताने आपल्या कुंडलीमध्ये मंगळ ग्रहाला योग्य ते स्थान बहाल केले. देशाच्या अंतराळ मोहिमेमध्ये स्वतःचे स्थान निश्चित करण्यासाठी मंगळ ग्रहावर मंगळयान प्रक्षेपित केले. ही मोहीम म्हणजे भारताचे शुभमंगळ ठरू शकते. परंतु, त्यातल्या काही गोष्टींचा विचार केला तर तितकेच सावधान राहण्याची गरज आहे. भारताची ही कामगिरी एक अंतराळ मोहीम म्हणून निश्चितच अभिमानाची ठरते. परंतु भारतासारख्या विकसनशील देशाला या मंगळ मोहिमेची कितपत गरज होती याबद्दलही प्रश्नचिन्ह निर्माण होते. कारण यापूर्वी अनेक देशांनी अशाप्रकारे यान पाठवून मंगळ ग्रहावरची परिस्थिती काय आहे हे जाणून घेतले आहे. काही धातू आणि पाणी या दोन गोष्टी वगळता मंगळावर काहीही विशेष सापडलेले नाही. अशावेळी भारताने पुन्हा अशी वेगळी मंगळमोहीम राबविण्याची गरज होती का? तब्बल साडेचारशे कोटींचा खर्च यासाठी झाला. हा खर्च वाचवून तो अन्य अंतराळ मोहिमेसाठी वापरता आला नसता का? केवळ काही देशांच्या पंगतीमध्ये जाऊन बसण्याकरिता साडेचारशे कोटींची किंमत मोजणे हे भारतासारख्या गरीब देशाला परवडण्यासारखे नाही. यापूर्वी श्रीहरीकोटा या अंतराळकेंद्रातून अनेक उपग्रह भारताने प्रक्षेपित केले. मोठी महत्त्वाकांक्षी चांद्र मोहीमही भारताने आखलेली आहे. ती यशस्वी करणे भारताला जास्त गौरवास्पद ठरणार आहे. कारण चंद्र हा पृथ्वीच्या अधिक जवळचा ठरतो. चंद्रावर अजून बऱ्याच गोष्टींचा शोध लागू शकतो. चंद्र हा भारतीयांसाठी सुद्धा नेहमीच जिज्ञासेचा आणि कुतुहलाचा विषय ठरलेला आहे. यापूर्वी अमेरिका, रशिया या दोघांनीच चांद्र मोहिमा यशस्वीपणे पार पाडल्या. भारताने जर ही चांद्र मोहीम त्यांच्या इतकीच यशस्वी करून दाखविली, तरच भारताचे स्थान अंतराळ क्षेत्रातील कामगिरीसाठी वैशिष्ट्यपूर्ण ठरेल. अंतराळ मोहीम राबविताना भारताने थोडे अधिक अभ्यासपूर्ण आणि स्वतंत्र विषय निवडले पाहिजेत. आतापर्यंत इतर देशांनी जिथे-जिथे यान पाठविले तिथे-तिथे भारताने यान पाठवायची गरज नाही. परदेशी पध्दतीवर आपली अंतराळ मोहीम राबविण्यात कोणतीच मोठी बहादुरी नाही. मंगळावरची मोहीम असो किंवा आतापर्यंत पाठविलेले उपग्रह असो, भारताने या क्षेत्रात आपले स्थान तितकेच महत्त्वपूर्ण असल्याचे सिद्ध केले आहे. आता नासाप्रमाणे स्वतःच्या कल्पनेतून साकारलेली नवीन अंतराळ मोहीम इखोने म्हणजेच भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेने राबविली पाहिजे. हे विश्व अफाट आहे की, शास्त्रज्ञांच्या टप्प्यात बरेच ग्रह आलेले नाहीत. गुरू किंवा शुक्र ग्रहाविषयी सुद्धा त्यांच्या मनात जिज्ञासा आहे किंवा एकूणच पृथ्वीच्या जवळ असलेले काही ग्रह शोधून त्यासाठी अंतराळ मोहिम सुरू करता येऊ शकते.

केवळ जगाचे अनुकरण नको

थोडक्यात सांगायचे तर इतर देशांनी केलेल्या मोहिमांचे अनुकरण न करता वेगळे विषय निवडून स्वतंत्र मोहिम इखोने आखली पाहिजे. ज्याबद्दल सगळ्या जगाला आश्चर्य वाटले पाहिजे. भारताने यशस्वी केलेल्या उपग्रह मोहिमांची यादी बघितली तर भारताकडे बुद्धिमत्तेची कमतरता नाही.

जिद्दीची सुद्धा अजिबात उणीव नाही. सरकार यासाठी योग्य तो निधी द्यायलाही तयार आहे. अशा परिस्थितीत जगातल्या कोणत्याही देशाने न राबविलेल्या मोहिमेचा श्रीगणेशा जर भारताने केला तर ते अधिक सन्मानाचे ठरेल. आज भारताने वैज्ञानिक किंवा तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात आपली गुणवत्ता सिद्ध केलेली आहे. नासासारख्या जगद्विख्यात अंतराळ संशोधन केंद्रामध्ये अनेक भारतीय संशोधक आपले योगदान देत आहेत. त्याचा अभ्यास पाहून या संस्था त्यांना खास आमंत्रित करून घेतात. देशातल्या अनेक संशोधक कार्यामध्ये सुद्धा भारतीय शास्त्रज्ञांनी आपले स्थान दाखवले आहे. त्यांना फक्त अधिक स्वातंत्र्य देऊन जास्तीत जास्त संशोधनाची आणि अभ्यासाची संधी दिली पाहिजे. झालेल्याच मोहिमा पुन्हा जशाच्या तशा राबविण्यामध्ये काहीच हशील नाही. निदान मंगळ मोहिमेबाबत असेच म्हणावे लागेल.

आपल्याही संशोधकांमध्ये गुणवत्ता

याचा अर्थ भारताने राबविलेली ही मोहीम अगदीच अयोग्य आहे असे आमचे म्हणणे नाही. परंतु मंगळापेक्षा इतर अंतराळ मोहीम आखली गेली असती. ज्यामधून काहीतरी वेगळी झेप भारताने या क्षेत्रात घेतल्याचे दाखवता आले असते तर ते जास्त योग्य ठरले असते. खरे तर आज भारतासारख्या विकसनशील देशाला उपग्रह मोहीम राबविणे जास्त गरजेचे आहे. अचूक हवामान किंवा पाऊस पाण्याचे अंदाज वर्तविण्याकरिता हे उपग्रह आवश्यक ठरतात. माहिती तंत्रज्ञान किंवा दूरसंचार किंवा दूरसंदेशवहन अशा रोज लागणाऱ्या गोष्टींकरिता उपग्रहांवर खर्च केला तर तो जास्त सत्कारणी ठरेल. एवढेच नव्हे तर भारतासारख्या प्रचंड मोठी लोकसंख्या असलेल्या देशात अजूनही मोठ्या प्रमाणावर निरक्षरता आहे. दूरसंचार किंवा दूरसंदेश उपग्रहाच्या माध्यमातून ग्रामीण भागातला सामान्य माणूस साक्षर करता येऊ शकतो. विज्ञानाच्या नवनवीन गोष्टी त्याला माहिती करून देता येऊ शकतात. अजूनही भारतातील सरकारी कार्यालयामध्ये १०० टक्के संगणकीकरण झालेले नाही. अजूनही ग्रामीण भागात इंटरनेटची सुविधा पोहचलेली नाही. ज्या पायाभूत सुविधा आहेत त्यादेखील निर्माण झालेल्या नाहीत. अशावेळी अंतराळ मोहिमा राबविताना या गोष्टीही लक्षात घ्याव्या लागतील. केवळ अंतराळयान केले म्हणजे भारताचे विकसित देश म्हणून स्थान नक्की झाले असा बेगडी अभिमानही योग्य ठरत नाही. कारण देशाच्या सामान्य माणसाला दैनंदिन जीवनामध्ये ज्याची गरज आहे त्यासाठी हे विज्ञान, तंत्रज्ञान किंवा अंतराळयान वापरले गेले तर त्याचा जास्त उपयोग होऊ शकतो. कारण भारतातील ६० टक्के भाग अजूनही अविकसित आहे. त्याच्यापर्यंत विकासाची गंगा पोहोचलेली नाही. धाम गाळून राबणाऱ्या सामान्य, कष्टकरी माणसाला विज्ञान, तंत्रज्ञानाने दिलासा दिला पाहिजे. ज्या देशांनी मंगळ मोहीम राबविली आहे ते सगळे विकसित देश आहेत. तिथे गरिबी किंवा दारिद्र्याचे प्रमाणही कमी आहे. लोकांना अधिकाधिक सुविधा दिल्या जातात. साक्षरतेचे १०० टक्के प्रमाण असल्यामुळे त्यांना अशा मोहिमांचा उपयोगही होतो भारताचे मात्र तसे नाही.